

Міністерство освіти України
Одеський державний університет ім. І. І. Мечникова
Юридичний інститут
Одеський літературний музей

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ,
СОЦІАЛЬНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ
ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ**

ЧАСТИНА II

Особливості формування національної
самосвідомості і культури

Міністерство освіти України
Одеський державний університет ім. І. І. Мечникова
Юридичний інститут
Одеський літературний музей

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА ПРАВОВІ
АСПЕКТИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

ЧАСТИНА II Особливості формування національної самосві-
домості і культури

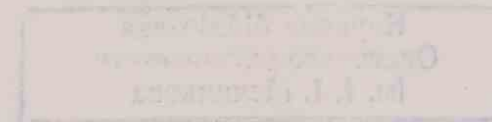
НБ ОНУ

1677328

06/03/19

Одеса
1996

ДОБА МАЗЕПИНСЬКОГО РЕНЕСАНСУ
(тетралогія Богдана Лепкого «Мазепа»)

Ісаєнко Л. М. (ОДУ)

Поштовхом до написання творів на історичну тему Богдану Лепкому послужила відсутність в українській літературі таких творів, які б у белетризованій формі розкривали й історичні події минулого, передусім маловідомі, складні. До циклу повістей, що складають епопею «Мазепа», автор ішов довго, розробляючи окремі мотиви з історії України, насамперед у поезії.

Спочатку були написані вірші «Полтава», «Ой гіркі тоті бенкети» (1906), «Мазепа» (1908), у яких порушувалася проблема національно-визвольної боротьби в Україні, реабілітації гетьмана Івана Мазепи, який «... хотів Україну збудити, підняти з гробу й обновити життям державним («Мазепа»)). Згодом виник цикл «Батуринські руїни» сповнений тяжких роздумів над долею колись славної столиці гетьмана, вщент зруйнованої царськими військами 1709 року. Це був ще далекий і неспівливий підступ до теми, яка з новою силою зазвучала 1914 року у віршованій драмі «Мотря» (рукопис згорів під час війни, коли царські війська, захопивши передгір'я Карпат, обстрілювали Яремче і гарматним снарядом зруйнували й спалили готель, в якому письменник залишив на збереження деякі рукописи своїх творів).

До теми минувшини України у прозі Богдан Лепкий звернувся у 30-ті роки. Коло його історичних зацікавлень надзвичайно широке; від подій княжих часів (повість «Вадим», оповідання «Каяла») до Руїни - повість «Крутіж», тетралогія «Мазепа»; «Мотря» (1926, дві частини), «Не вбивай» (1926), «Батурин» (1927), «Полтава» (1928-1929, дві частини).

У Нью-Йорку в 1955-59 роках вийшло п'ятитомне полотно, куди ввійшли твори, видані автором під назвою «Мазепа» і повість «З-під Полтави до Бендер». Відомо, що цими творами письменник не вичерпав свого задуму; він не встиг написати повість «Войнаровський», а повість «Орлик» залишилася у рукописному вигляді, хоч вони планувалися як тематичне продовження тетралогії «Мазепа».

Звичайно, реалізація такого грандіозного плану вимагала великих творчих злетів автора, глибоких знань з історії України, Росії, Польщі, Швеції, опанування праць учених-дослідників з даної проблеми та художніх творів багатьох письменників, зокрема, зарубіжних (Байрон, Гюго, Пушкін та ін.), які зверталися до постаті Мазепи.

Популярність Мазепи в європейській літературі досі залишається таємницею для всіх, можливо тому, що гетьман — одна із найтрагічніших постатей в українській історії.

Треба було мати мужність, щоб взятися за висвітлення складної й болючої теми про відновлення української державності, сказати правду про історію України. Як і автору тетралогії Богдану Лепкому, ідея суверенності України була близька і великому гетьману Мазепі.

Не все, що замислював письменник, йому вдалося здійснити на належному ідейно-естетичному рівні. Погоджуючись з літературознавцем М. Жулинським, що творам «властиві певні обмеження епічності, та й їх історичні засади надто локальні, зосередженні переважно на лірико-емоційному відтворенні інтимних стосунків старого гетьмана Мазепи і Мотрі», слід зазначити, що Богдан Лепкий відійшов від установленої в західно-європейській літературі традиції зображувати Івана Мазепу як романтичного героя, захопленого переважно своїми любовними історіями. Письменник зробив спробу показати його як державного діяча, політика й дипломата, який своє особисте життя зумів підпорядкувати вищим інтересам. По-друге, на відміну від офіційних монументальних істориків, автор збагнув логіку досить складної поведінки Мазепи, який змушений був, з одного боку, до певного часу задобрювати Петра I, слухняно виконувати його волю, а з другого, — шукати шляхів, як розірвати військовий союз з царатом, що все більше обмежував свободи українського народу.

У полемічному протиставленні з тими, хто чорнив Мазепу, Богдан Лепкий намагався підняти його як національного героя, іноді не дотримуючись необхідної при висвітленні історичних подій і осіб об'єктивної рівноваги.

Автор епопеї не завжди з достатньою глибиною вмотивовує психологію поведінки свого героя, його вчинки і дії іноді розкриваються поверхово, без наявної переконливості. Але те, що зумів звершити митець, вражає широтою охоплення подій, розмаїтістю образів, жанрово- побутових сцен, проникливістю відтворення трагедії Батурина, докладністю художнього зображення військових баталій, зокрема Полтавської битви.

Тетралогія «Мазепа» й досі залишається найбільш ґрунтовним художнім твором про гетьмана України, який наважився розірвати кайдани, якими царат сковував Україну.

Історичні твори Богдана Лепкого засвідчують авторське мистецьке володіння словом і велику любов до України. Вони пройняті вірою в особливу долю українського народу.